

DOMNI ABBAUDI ABBATIS

TRACTATUS

DE FRACTIONE CORPORIS CHRISTI.

(MABILLON, *Analect.* nov. edit., p. 52.)

MONITUM.

Damnata Berengarii hæresi, ex formula confessionis, ei per Ecclesiam in concilio Romano proposita, de Eucharistiæ sacramento varæ exortæ sunt quæstiones et controversiæ, etiam inter Catholicos, de sensu verborum quibus ista formula proposita est. Una ex his quæstionibus erat circa fractionem corporis Christi. Nonnulli fractionem illam tantum in signo seu symbolo, non in ipso Christi corpore fieri sentiebant, alii contra in ipso corpore fieri contendebant, propter illa verba primæ confessionis Berengarianæ, anathematizantis tanquam hæresim, corpus Christi non posse sensualiter, nisi in solo sacramento, manibus sacerdotum tractari, vel frangi, vel dentibus fidelium atteri. Prioris sententiæ auctores in Eucharistia post substantiæ conversionem panis species seu accidentia, in quibus fractio fieret, superesse asserebant: alii negabant, rati (quod hoc loco dicit Abbaudus) *albedinem seu rotunditatem ab ipso corpore, quod vel album vel rotundum est, separari non posse.*

Inter primos non ultimus erat Petrus Abælardus, quem hoc nomine, tanquam hæreticum, adortus est Walterius abbas Victorinus apud Parisios; cujus auctoris libri quatuor exstant in ms. codice Victorino contra quatuor labyrinthos (sic ipse vocat) *Franciæ, id est Abælardum, Petrum Lombardum, Petrum Pictaviensem, et Gislebertum Porretanum.* Sic vero habet in lib. III, cap. 11, in Abælardum agens: *Demum venit ad Berengarium. Hic enim hæreticus asserebat in figura et in sacramento totum fieri, nihil in veritate. Postea vero convictus coram Nicolao papa et pluribus episcopis confessus est, etiam et juravit, panem scilicet et vinum post consecrationem, non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem Christi esse; et sensualiter non solum sacramento, sed etiam veritate manibus sacerdotum tractari, et frangi, et fidelium dentibus atteri. Ecce catholica fides. Iste autem scholasticus sic exponit: « Vere quidem, ait, est, sed in sacramento [id est fractio, infra] tantum. » Item ait: « Sane dici potest fractio illa et partitio, non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentali fieri, ut vera fractio et partitio sit sibi, quæ fit non in substantia, sed in sacramento, id est in specie. » Item: « Est ibi vera partitio [fractio?] et partitio quæ fit in pane, id est in forma panis. » Item: « Fractio et partes illæ, quæ ibi videntur fieri, in sacramento fiunt; id est in specie visibili. Ideoque illa Berengarii verba ita distinguenda sunt, ut sensualiter, non modo sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotum, frangi quoque et atteri dentibus. Vere quidem, sed in sacramento tantum. Vera est igitur ibi attritio et partitio. » Ecce, dum catholicam fidem, nulla prorsus distinctione indigentem, solitis sibi argumentationibus distinguit, alterum se probat Berengarium. Nam, sicut ille asserebat, « Omnia fiunt sed in sacramento tantum, » sic, et hic. Ille vero correctus addidit sacramento et fractioni, attritioni etiam dentium, veritatem quam negabat: iste econtra in omnibus veritatem subtrahit, dum asserit omnia fieri, non in substantia, sed in specie visibili et forma panis et sacramento tantum. At sincera non est hoc in loco Walterii objectio in Abælardum, qui verum Christi corpus in Eucharistia admittebat, sed fractionem atque attritionem non in corpore ipso, sed in specie panis fieri asserebat.*

Walterii sententiæ de vera corporis Christi fractione consentit Abbaudus abbas in hoc tractatu, quem ex ms. codice, Christiani abbatis sermones continente, excepimus. Christianus mihi fuisse videtur abbas monasterii S. Petri Carnutensis; at cujus loci abbas fuerit Abbaudus, necdum mihi compertum est, tamen is, eodem quo Abælardus sæculo, id est undecimo, vixit.

Dominus Jesus Christus qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: *Accipite et comedite. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur.* Credo itaque quod panem quem accepit, benedicendo corpus suum fecit. Ideoque corpus suum fregit et de eodem corpore suo jam benedicto et fracto discipulis dixit: *Hoc est corpus meum.* Nec minus firmiter credo *fregit*, quam *benedixit*, quam *dedit discipulis*, quam denique *hoc est corpus.* Sed fortasse quis dicit tunc vere potuisse frangi corpus Domini, quia adhuc mortale

erat: nunc non posse, quia jam est immortale. Quid est ergo quod Paulus apostolus ait: *Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Domini est?* Sed movet forte quem, quod non dixit, *Corpus quod frangimus, sed panis quem frangimus.* Attende quid in alio loco dicit: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat;* ubi itaque nemo Christianus dubitat eum de corpore et sanguine dicere Christi. Lucas enim in Actibus apostolorum, *Erant, inquit, perseverantes in doctrina apostolorum et communicatione panis fra-*

ctionis. Intende, obsecro. Certe idem panis benedicitur, sumitur, distribuitur. Et tamen Apostolus maluit dicere, *Panis quem frangimus*, quam, panis quem benedicimus, sive quem sumimus, sive quem distribuimus. Deinde cum idem panis quotidie Deo in salutem totius mundi offeratur, cur non saltem panem quem offerimus, potius quam panem quem frangimus dixit, cum utique convenientissime dici potuerit? Et evangelista æque cur non potius panem benedictionis, sive panem communicationis, seu panem distributionis, aut certe panem oblationis, quam panem fractionis posuit? Nempe ubi id potius apostolicus sermo atque evangelicus sua auctoritate roboraret, unde citius dubitari posse constaret: demum fortasse quod et magis congruebat mysterio hujusmodi pronuntiatio.

Namque ipsa Dei sapientia, quæ hoc corpus, unde agimus, animatum sibi in unitate personæ assumpsit, cum in seipsa integerrima maneat, nobis tamen frangitur, cum exponitur: nosque illi spiritualiter communicando, veraciter vivimus Deo. Quo contra de defectu doctorum per Jeremiam plangitur: *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis*. Sed aliud est, cum de veritate ejuslibet rei secundum proprietatem facti quæritur; aliud, cum facti ejusdem mystica ratio allegorice discutitur. Verbi gratia legitur in Evangelio, quod Dominus post resurrectionem clausis januis ad discipulos ingressus sit. Primo secundum proprietatem facti quæritur, quomodo verum corpus fuit, quod ad discipulos clausis foribus introduxit: deinde mystica ratio ejusdem facti subsequitur, scilicet nisi quod conclusus fuerit hortus, frustra sponsa sponsum exorabit: *Veniat dilectus in hortum suum*. Et, ut apertius atque compendiosius dicatur; nisi contra mundi cupiditates fores cordis tui clausæ fuerint, spiritualis gratia te illustrare non poterit. Verum in hoc loco ubi de proprietate agimus, spiritualem rationem intermiscuimus: quia sapientiam Dei, quæ disponit omnia suaviter, congrue corporalia facta secundum spiritualium rationem ordinare accipimus, Psalmista quoque attestante: *Omnia in sapientia fecisti*. Igitur, secundum fidem Evangelii, quod dixit, *benedixit et fregit*; Apostoli quoque qui dicit, *Panis quem frangimus*; Lucæ etiam evangelistæ qui dicit, *Panis fractionis*: contestante nihilominus spirituali ratione fultus, corde credo, ore confiteor ad salutem, quia veraciter corpus Christi manibus frangitur sacerdotis.

Hic mihi forte insultatur ab illis qui noverunt Christum a dextris Patris sedere non utique dimidium aut debilem, sed totum integrum. Quasi vero Apostolus cum diceret, *panem quem frangimus, communicatio corporis Domini est*, oblitus fuerit de quo toties memoraverit, quod sedet ad dexteram Patris; oblitus fuerit de quo cum tanta constantia dixit, quod *resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*. Quomodo ergo de uno eodemque corpore quæritur, quod integrum ma-

neat in cælo, et frangatur in terra? Hic maxime apparet quod superius dixi, ideo Apostolum et evangelistam verbum fractionis præcipue posuisse, ut hoc sua auctoritate firmaretur, unde facilius cor humanum dubitaret. Valde enim sibi ipsi adversa videtur assertio, cum de uno eodemque corpore prædicatur, quod integrum maneat et frangatur. Sed has angustias non patitur humana inopia: divinæ autem potentiæ metas præfigere non valet humana infirmitas, etsi conetur temeritas. Quæ enim impossibilia sunt apud homines, possible sunt apud Deum. Alioquin nunquid hoc solum de Christi corpore asseritur humanæ rationi contrarium, et juxta legem humanorum corporum impossibile? Nonne de eodem corpore asseritur, quod per nativitatis suæ mysterium ad humanos oculos clauso utero Virginis exivit, et ad discipulos ejus per resurrectionem clausis januis introivit; seque ipsum et palpabile et tamen incorruptibile demonstravit? Ecce tria, ut hoc jam non sit solum, sed quartum eorum quæ ratio non comprehendit; fides tamen divinæ potentiæ concedit. At alii quidem unusquisque quid sentiat, videatur: mihi autem pium et bonum est sentire, quia illud corpus, quod magna illa et nimis incomprehensibilis sublimitas Deitatis suum proprium esse voluit, ineffabili quadam ac singulari atque divina potentia non solum mortalia, sed etiam immortalia ac cælestia corpora longissime excellat. Cæterum de illo corpore secundum legem aliorum corporum rationari velle, viventem cum mortuis quærere est. Desinat ergo homo, qui proprii corporis infirmitates investigare atque enumerare non sufficit, de Dei corpore alta sapere; discat humilibus consentire. Meminerit quod quidam sapiens cum de eo loqueretur, dixit: Et in pluribus operibus ejus non fueris curiosus.

Verumtamen ponamus aliquem concessisse, quod vere non frangatur corpus Christi ut videamus qui fructus inde nascatur. Dic ergo mihi, obsecro te, unde potero scire quod verum loquatur evangelista, cum dicit: *Hoc est corpus meum*, si sefellit quando dixit, *fregit*? Identidem si mentitur Apostolus dicens, *Panis quem frangimus*, unde credam ei quod verum dicat, quando sequitur, *communicatio corporis Christi est*? Itaque qui vere frangi corpus Christi non concedit, totam fidem tanti sacramenti, quantum in se est, fregit. Sed absit, ut evangelica atque apostolica falsa credantur! absit ut impossibile credatur apud Deum omne verbum!

Dicat aliquis non omnia divinæ potentiæ ascribenda; rationis acie multa investiganda. Ego cum Apostolo nunc cognosco ex parte, expectans, ut cum in Galilæam venero, ibi eum videam facie ad faciem. Si quis tamen humile pusilli consilium non aspernatur, hoc divini corporis mysterium nullatenus ratione discutiat, sed evangelicæ auctoritati sine dubitatione credat. Abscondit hæc a sapientibus Dominus et prudentibus, et revelavit ea parvulis. *Averte, inquit, oculos tuos a me; ipsi me avolare*

fecerunt. Putaveram et ego quondam parvulus, nullo A unquam intellectu ex quantalacunque parte attingi posse, qualiter panis terrenus in corpus Christi verteretur: tantum autem ex divina potentia firmissime credendum, et nullatenus rimandum decreveram. Postea vero Deus meus illuminavit tenebras meas ut viderem, licet per speculum et in ænigmate, quod, antequam vidissem, firmissime credideram. Ait enim propheta: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Ita et de hoc quod modo habemus in manibus, non video quomodo unum idemque corpus et frangatur, et integrum maneat: sed tamen certissime credo. Potens est enim Deus facere omnia superabundantius quam petimus aut intelligimus: ut quod non video, et credo, quandoque videam et gaudeam. Beati enim qui non viderunt et crediderunt. Verumtamen, B ne cui ad incredulitatem proficiat tam molesta et violenta contrarietatum dissensio, cum unum idemque corpus frangi et integrum manere astruatur, putetque nil tale in Scripturis posse reperiri: attendat quid in Evangelio Lucæ scriptum sit. *Non est, inquit Jesus, mortua puella, sed dormit.* Et mox evangelista: *Et deridebant, inquit, eum, scientes quia mortua est.* Ecce qualis contrarietas. Si enim secundum Jesum mortua non erat, quomodo eam mortuam esse sciebant? Nam si mortuam, cum non esset, putabant, aliud est profecto putare, aliud scire. Quod si pro certo tenebant mortuam esse quæ vivebat, errare hoc erat, non scire: ac per hoc aut mortua erat, et contraria Veritati. Veritas locuta est, dicens: *Non est mortua:* aut Veritas v- C rum dixit, et evangelista falsum, *scientes, inquit, quia mortua est.* Sed neuter horum recipitur. Et certe majorem contrarietatem habet, aliquem mortuum esse et non esse, quam frangi quid et integrum manere. Multo enim facilius est fractum reintegrare, quam mortuum suscitare. Hoc enim hominis aliquoties, illud vero semper solius Dei est.

Recurritur ergo ad alium Evangelii locum, ubi Dominus de mortuis loquens, *Non est, inquit, Deus mortuorum, sed vivorum. Omnes enim vivunt ei.* Nota quod non dixit absolute *vivunt, sed vivunt ei,* scilicet non negans hominibus esse eos mortuos, sed Deo. Æternitas enim cui, quæ futura sunt, facta D sunt; cui etiam omnium rerum consummatio jam nota est, cum sibi libet, non secundum eam instabilitatem de rebus loquitur, quam nunc de naturali sua mutabilitate patientur: sed, secundum eum statum, quem de immutabilitate Creatoris sui in æternum mutuabuntur. Bene ergo de mortuis, si tamen post resurrectionem in æternum cum Deo victuris dicitur: *Omnes vivunt ei,* quia ille immortalitatis status incommutabiliter eos manet: mors vero, quæ eos nunc temporaliter tenet, aliquando non esse habet. Et puellam, quam non morti dimittere, sed vitæ reddere disponebat, non immerito mortuam negat qui semel et simul omnia fecit, quæ nec semel nec simul fieri temporis ratione permittuntur.

Vide ergo ne forte similiter dici possit, quod nobis frangitur, Deo integrum manere. Qui enim de corporibus servorum suorum locutus est, dicens: *Capilli capitis vestri omnes numerati sunt; et capillus de capite vestro non peribit;* cum secundum nos pene omnes capilli perierint, mirum sit apud eum aliqua proprii corporis particula quamlibet minuta possit perire: cum tamen idem corpus in multas partes frangendo dividatur, et a multis comedatur. Ei ergo corpus suum semper integrum est, ejus providentia nulla ejus particula perire potest. Et apud nos quidem localis divisio fractionis comprobatio est, quia membrum quod a se invicem disjunctum et localiter divisum videmus, fractum esse tenemus. Porro apud Deum, sicut veraciter dictum est, secundum tempus mille anni sicut dies unus, et unus dies sicut mille anni: ita æque veraciter dici potest, secundum locum mille, sive quot vis aut certe omnia loca, apud Deum, quasi unus locus. Ei quippe, qui semper ubique totus præsens est, localis absentia nil absentare, localis longinquitas nil longinquare, localis divisio nil potest dividere. Quod ergo apud nos fractum est, quia localiter divisum est, apud Deum integrum manet, cui omnia loca unus locus est. Quod cum etiam de aliis rebus corporalibus dici possit, quanto magis de illo corpore, quod personaliter illi substantiæ conjunctum est, quæ semper ubique tota præsens est? quod ob id solum, et cum frangitur integrum manere non usquequaque improbabiler possit asseri, quia miro et ineffabili modo unum cum illa substantia factum est, et unum cum illa etiam in ipso tempore fractionis suæ manet, quæ nullam ullo modo fractionem recipiens, semper integerrima manet; qui est ipsa semper infraeta et indivisa deitas.

Potest et ob aliud. Apud nos quippe membrum quod fractum et a corpore suo divisum est, mortuum esse constat. Illius vero corporis etiam fracti quælibet particula non modo viva, sed etiam viva est, si quis fideliter accipit. Quod ergo vim et plusquam vim integri obtinet, etiam cum frangitur, integrum jure dici potest. Hæc tamen non ita dixerim, ut per me tantum mysterium revelatum, tanta quæstio soluta videatur: hoc tantum effecerim, ne ipsa fractionis et integritatis assertio omnino absurda judicetur. Dicatur hinc melius a melioribus, et doctius a doctioribus. Utinam audirem ab aliquo certissimam tanti mysterii declarationem!

Superius sane fractionem Dominici corporis evangelica atque apostolica auctoritate defendimus; testimonium oculorum nostrorum interim omisimus. Revera enim certius est testimonium evangelica veritas quam visio oculorum nostrorum. Facilius quippe concedimus ut oculi nostri fallantur, quam ut Evangelium mentiatur. Verumtamen ipse Dominus noster Jesus Christus, quando beatus Thomas de ejus resurrectione dubitavit, non tam propheticis testimoniis quam propriorum oculorum ei satisfecit. Non igitur penitus mihi videtur contemnendum

oculorum nostrorum testimonium. Urgendus est A igitur qui negat corpus Domini frangi, utrum illud, quod in altari sacramus et frangimus, credat esse corpus Christi. Si concesserit, fractioni corporis Christi non contradicit. Si negaverit, iudicet quisque fidelis, si ille fidelis iudicandus sit: videat ipse cui credere velit, qui nec auctoritati evangelicæ, nec propriis oculis credit. Nos vero cum discipulis cognoscamus Dominum in fractione panis

Cogitaveram et illis aliqua respondere, qui dicunt ipsum corpus non frangi, sed in albedine ejus et rotunditate aliquid factitari; sed recogitans ineptum esse in Evangelio Christi de albedine et rotunditate disputare, amaturis talia auribus dimovens, diale-

cticis aut certe pueris talia permisi, præsertim cum quivis facile videat albedinem seu rotunditatem ab ipso corpore, quod vel album vel rotundum est, separari non posse, ita ut ab ipso non fracto hæc per se singulariter non frangantur. Et revera quid opus cuique fideli in fide sua hac circuitione verborum? Pure et simpliciter profiteatur, quisque quidem credat, utrum vere corpus Christi manibus sacerdotum frangatur necne. Rogo sane ne quis me præsumptionis iudicet, quod de tanta re tantillus scribere præsumpserim; qui, cum non recte credero creditus sum, non potui fidem meam qualicumque sermunculo non defendere.

ANNO DOMINI MCXXX

BRUNO

ARGENTINENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA

(*Gall. Christ. nov.*, V, 797)

Bruno antea præpositus Haunogiensis, quo nomine B vini venditionem instituit an. 1104, ex canonico deinde Babenbergensis Ecclesie, electus fuit in episcopum Argentinensem an. 1123, loco Cunonis depositi, ex archivo canonicorum Haunugiensium. Subscripsit an. 1125 chartæ Henrici V imperatoris, fortasse pro Luxovio, subscriptus enim legitur B. episcopus Argentinensis chartæ ejusdem imperatoris pro Luxovio, v Kal. Julii, anno 1123, ind. xiii, ubi legendum 1125, indict. iii. Sane hoc anno, v, vel vi

B Kal. Jan. subscripsit apud Argentnam privilegio quod imperator Henricus S. Blasii monasterio concessit. Anno seq. 1126 Bruno et Eberhardus, qui Brunoni successit, de episcopatu Argenteratensi contendebant, ex charta de fundatione et dedicatione monasterii S. Joannis prope Tabernas diocesis Argenteratensis, nimirum Bruno, incertum qua ratione, depositus fuit, et in ejus locum substitutus ab imperatore Lothario Eberhardus.

BRUNONIS EPISTOLA

AD GERHOTHUM PRÆPOSITUM.

(R. P. Bernardus Pez, *Thesaur. Anecd. nov.*, tom. I, part. II, pag. 221.)

Domino G. præposito, viro religioso et erudito, C B. peccator, edere de manna abscondito.

Inter pressuras graves et varios tumultus mundi labentis et suos dilectores secum volventis, quantum licuit, scripta vestra aspexi; zelum vestrum, studia

vestra, agonem et eruditionem adverti, et quod regina Austri de rege Salomone dixit, de vobis veraciter et fiducialiter pronuntiandum iudicavi. Videlicet, quod minor est fama quæ de vestris laudibus loquitur, quam thesaurus sapientiæ qui propius